

Maak publieke informatie publiek!

GroenLinks wil een Wet op de vrije informatie en doet tien voorstellen voor een transparantere overheid.

Openbaarheid: kostbaar en kwetsbaar

Democratie kan niet zonder openbaarheid. Om de overheid effectief te kunnen controleren en om invloed uit te kunnen oefenen, moeten burgers weten hoe de overheid werkt en wat daar omgaat. Dat geldt voor kleine en grote kwesties. Hoe werken wachtlijsten? Wat zit er in vaccins? Hoeveel verdienen bestuurders, politiechefs en presentatoren van de publieke omroep? Hoe rommelden we de Irak-oorlog in? Waarom viel het kabinet en wordt het tweede Navo-verzoek om troepen in Afghanistan niet openbaar?

‘Openbaarheid is de grote, algemene school van politieke opvoeding’, schreef de staatsman Thorbecke al. Van een digitaal tijdperk waarin transparantie en informatievoorziening makkelijker zijn dan ooit kon hij niet dromen. Toch is de openbaarheid in Nederland anno 2010 geen vanzelfsprekende democratische reflex van het bestuur. Overheden beschouwen geïnteresseerde burgers snel als lastige pottenkijkers. Veel informatie wordt onnodig geheim en te lang ontoegankelijk gehouden. Gevoelige informatie verdwijnt bij voorkeur in afgesloten archiefkasten en fouten in de doofpot – zelfs na overbrenging naar de openbare archieven. Maar we willen juist weten waar de overheid fouten maakt en of ze die herstelt. We hebben daar ook recht op; wij betalen immers de rekening.

De Wob schiet tekort

Om de overheid transparanter te maken is dertig jaar geleden de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) ingevoerd. De Wob verplicht de overheid om actief informatie openbaar te maken en geeft burgers de mogelijkheid om achtergehouden informatie op te vragen via een ‘Wob-verzoek’.

Helaas is de Wob er niet in geslaagd om onze hardnekkige achterkamertjescultuur te doorbreken. In plaats van informatie ongecensureerd openbaar te maken, doet de overheid vooral aan voorlichting. Er is een leger van persvoorlichters aangetreden om ervoor te zorgen dat we *bepaalde* informatie voorgeschoteld krijgen. Dat was niet het doel van de plicht om actief informatie openbaar te maken; er moest juist tegenwicht worden geboden aan overheidspropaganda.

Burgers en journalisten die meer willen dan de officiële voorlichting krijgen via Wob-verzoeken waardevolle informatie boven tafel, zoals achtergehouden

inspectierapporten over zorg- of onderwijsinstellingen, buitensporige declaraties van bestuurders of de kosten van de Koninklijke familie. Maar dat lukt vooral *ondanks* de overheid. Beantwoording van informatieverzoeken duurt vaak maanden, er wordt te snel naar de ruime uitzonderingsgronden gegrepen en er worden hoge rekeningen in het vooruitzicht gesteld. Een succesvol informatieverzoek vereist dan ook vaak een – lange en kostbare – procedure bij de rechter, waarvoor maar weinig onderwerpen of portemonnees zich lenen.

De Wob moet op de schop

De kabinetten van de laatste jaren vinden dit alles geen probleem. Sterker nog: de geslotenheid is onder de kabinetten-Balkenende toegenomen. Gevoelige inspectierapporten zijn steeds moeilijker te krijgen en ook bij politie en justitie neemt de geheimhouding toe. De affaire rondom de Catshuisbrand is tekenend. Al jaren klinken noodkreten dat de Wob tekortschiet. En wat doet het kabinet? Rapport na rapport met voorstellen voor verbetering verdwijnt in de la. De regering durft niet toe te treden tot het nieuwe Europese verdrag dat minimumstandaarden voor openbaarheid van de overheid regelt en laat nu onderzoeken hoe misbruik van de Wob *door burgers* kan worden voorkomen.

Het hoog tijd voor versterking van de openbaarheid van de overheid. GroenLinks doet tien voorstellen voor een Wet op de vrije informatie, die de gebreken van de huidige Wob herstelt, de Archiefwet moderniseert, classificatie van geheime documenten wettelijk regelt en de informatiehuishouding van de overheid beter aansluit op de digitale 21ste eeuw. Met het burgerrecht op toegang tot overheidsinformatie als uitgangspunt, een onafhankelijke openbaarheidswaakhond, een sterkere algemeen rijksarchivaris, een bredere definitie van overheidsinformatie, een internetregister met automatisch openbare documenten, minder mogelijkheden om informatie achter te houden, kortere termijnen, lagere kosten, en toetsing van staatsgeheime stukken. Dat moet gelden voor het bestuur, maar ook voor het parlement. Het parlement maakt weer alle stukken openbaar en mag ambtenaren horen. Wij willen niet alleen een slankere, maar ook een transparantere overheid, die haar burgers vertrouwt en zich door hen laat controleren.

Wet op de vrije informatie: tien voorstellen voor een transparantere overheid

1. Veranker het burgerrecht op toegang tot overheidsinformatie

De regenteske invalshoek van de Wob, waarbij openbaarheid wordt geformuleerd als overheidstaak, is achterhaald. Openbaarheid is geen dienst die de overheid naar eigen goeddunken verleent, maar een dienst waarop burgers *recht* hebben.

Overheidsinformatie is van de burger. Dit recht wordt uitgangspunt voor de Wob. Bovendien hoort het in de Grondwet thuis. Toegang tot overheidsinformatie is onmisbaar voor uitoefening van ons kiesrecht en een onlosmakelijk onderdeel van onze vrijheid van meningsuiting.

2. Introduceer een openbaarheidswaakhond

Anders dan de meeste landen om ons heen heeft Nederland geen onafhankelijke waakhond die toeziet op de transparantie van onze overheid. Zo'n 'Informatiecommissaris' die opkomt voor de openbaarheidsbelangen van burgers is daarom hard nodig. Hij kan de afhandeling van informatieverzoeken versnellen door naar Brits voorbeeld al in een vroeg stadium een onafhankelijk oordeel te geven, waardoor de rechter er minder vaak aan te pas hoeft te komen. Hij brengt de Wob bij het grote publiek onder de aandacht en geeft voorlichting over het indienen en afhandelen van Wob-verzoeken. Hij houdt ambtenaren, die nu vaak slecht op de hoogte zijn van de eisen van openbaarheid of bezwijken onder de drang om bewindspersonen of voormalige kabinetten uit de wind te houden, bij de les. Daarnaast werkt hij samen met de Algemeen Rijksarchivaris, die toeziet op de openbaarheid van overheidsinformatie als die eenmaal is overgebracht naar de openbare archieven maar nu te weinig tanden heeft. De Algemeen Rijksarchivaris krijgt inspectiebevoegdheden om in een vroeger stadium op de transparantie van alle overheidsinformatie toezicht te houden, en zijn adviezen worden openbaar. Kortom: de Informatiecommissaris en de Algemeen Rijksarchivaris kunnen vanaf het ontstaan van informatie tot en met de archivering ervan als onafhankelijk openbaarheidsgeweten bijdragen aan een werkelijke cultuur van openbaarheid.

3. Voorkom dat de overheid kan wegduiken: trek de werking van de Wob breder

De overheid laat steeds meer publieke taken door private partijen uitvoeren. De Wob werkt daar niet. Treinvervoer, bijzonder onderwijs, energieleverantie of thuiszorg blijven echter publieke taken die met publiek geld betaald worden. Ook dan moeten burgers en journalisten kunnen controleren hoe ons geld wordt besteed. Hetzelfde geldt voor onderdelen van de overheid die nu ten onrechte van de Wob zijn uitgesloten, zoals toezichthouders. Waarom valt de politie wel onder de Wob, maar de Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten niet? Deze gaten in de werkingssfeer moeten worden gedicht.

4. Maak overheidsinformatie overzichtelijker via een digitaal register

De informatie die overheden nu beschikbaar maken via hun websites, is vaak incompleet, onoverzichtelijk en niet actueel. Bovendien doet iedere instantie het weer anders. In de digitale 21ste eeuw is dat gemakkelijker dan ooit te verhelpen.

Overheden moeten met een register op hun website, een wegwijzer, inzichtelijk maken welke documenten ze hebben. Documenten die al openbaar zijn kunnen via het register meteen worden bekeken en bij niet-openbare documenten kan snel en gemakkelijk een digitaal Wob-verzoek worden ingediend. Handig voor de burger en handig voor de overheid zelf: de mogelijkheid om gericht te vragen helpt arbeidsintensieve ‘megaverzoeken’ te voorkomen. Als het mogelijk is in EU-verband en in de VS, Noorwegen en Estland, waarom dan niet hier?

5. Maak documenten automatisch en sneller openbaar

De verplichting om informatie actief openbaar te maken is nu nauwelijks meer dan een aansporing, waardoor overheden de vrijheid hebben om alleen te openbaren wat hen uitkomt, op een moment dat het hen uitkomt. In de digitale informatiemaatschappij kan en hoort dat anders. Een goede actieve openbaarheid door de overheid vergroot het vertrouwen van burgers en vermindert de noodzaak tot het indienen van een Wob-verzoek. Bepaalde categorieën informatie, zoals agenda's en besluiten van de vergaderingen van het kabinet en de colleges van B&W, wetsvoorstellen die bij de Raad van State liggen, convenanten, deskundigenadviezen en ingehuurd wetenschappelijk onderzoek, worden verplicht automatisch openbaar. Na voltooiing moeten ze direct via het digitale register toegankelijk worden. Overheden stellen jaarlijks een informatieplan op voor toegang en digitalisering van hun dossiers. Verder moeten dossiers sneller worden overgedragen aan de openbare archieven, de officiële bewaarplaats voor overheidsinformatie. Niet pas na twintig of dertig jaar, maar kort na iedere kabinets- of collegeperiode.

6. Voorkom misbruik van de uitzonderingsgronden

Het is logisch dat de Wob uitzonderingsgronden kent; niet alles kan openbaar worden. De veiligheidsanalyse van Paleis Noordeinde hoeft bijvoorbeeld niet op internet te staan en privacygevoelige informatie blijft terecht beschermd. Tijdelijke afscherming van concurrentiegevoelige bedrijfsgegevens is gerechtvaardigd, bijvoorbeeld bij lopende onderhandelingen. Maar de overheid grijpt nu veel te snel naar de weigergronden om informatieverzoeken af te wijzen. Ze moeten beperkt blijven tot waarvoor ze zijn bedoeld: voor de echte uitzonderingsgevallen – niet als gemakkelijk excuus om stukken geheim te houden. Om misbruik te voorkomen worden de weigergronden daarom scherper geformuleerd en moet elk beroep erop inhoudelijk beter worden gemotiveerd. De Informatiecommissaris gaat toezien op het gebruik ervan. Voor de rechtszekerheid moet ook in een oogopslag overzichtelijk worden welke weigergronden van toepassing kunnen zijn.

7. Reageer sneller op Wob-verzoeken

De Nederlandse reactietermijnen voor een verzoek om overheidsinformatie behoren tot de langste ter wereld. Eind vorig jaar zijn de termijnen verdubbeld, waardoor de overheid er nu vier tot acht weken over mag doen om op een verzoek te reageren. Voor journalisten is de actualiteitswaarde van de gevraagde informatie dan meestal verdampt en andere burgers is de moed in de schoenen gezonken. De termijnen moeten weer worden ingekort en er moet een extra korte termijn komen voor eenvoudige verzoeken waarin om een beperkt aantal specifiek omschreven documenten wordt gevraagd.

8. Beperk de kosten van toegang tot overheidsinformatie

Gemeenten rekenen soms honderden euro's voor het behandelen van een informatieverzoek, omdat alleen voor de rijksoverheid maximale kosten zijn vastgesteld. Er is geen enkele reden waarom lagere overheden de informatiezoekende burger wel op kosten zouden mogen jagen. In de Wob moet duidelijk worden neergelegd dat bij alle verstrekkingen hooguit een vergoeding kan worden gevraagd voor kopieerkosten. Ook moet altijd een kosteloze manier worden geboden om openbare informatie te raadplegen, bijvoorbeeld via internet of in openbare leeskamers.

9. Derubriceer periodiek staatsgeheime documenten

Overheden bestempelen grote categorieën informatie als 'vertrouwelijk', 'geheim', 'zeer geheim' of 'staatsgeheim', zonder dat zoals in andere landen wettelijk is geregeld. Gerubriceerde informatie wordt bijna automatisch geweigerd als ernaar wordt gewoet en de rubricering blijft vaak eindeloos van kracht. De rechter toetst maar marginaal of de overheid zich terecht op geheimhouding beroept. Dat geldt ook voor de toetsing door de Algemene Rijksarchivaris, bij de overbrenging van vertrouwelijke stukken naar de openbare archieven. Hij kan alleen vertrouwelijk adviseren, als het bestuursorgaan de informatie nog langer gesloten wil houden. Zo zijn stukken uit het Lockheed-dossier nog altijd geheim, zonder mogelijkheden om te controleren om welke reden dat geldt. De Commissie Davids die de Nederlandse steun aan de inval in Irak onderzocht constateerde met verbazing dat te veel informatie staatsgeheim wordt gehouden. Goede waarheidsvinding en geschiedschrijving vergen een periodieke toetsing van gerubriceerde overheidsinformatie, een openbare rubriceringsprocedure en openbare adviezen van de Algemeen Rijksarchivaris.

10. Het parlement wordt echt openbaar

Net als de uitvoerende macht behoort het parlement openbaar te zijn. Openbaarheid moet het parlement tot in de haarvaten zitten en het parlement zou dan ook het goede

voorbeeld moeten geven. De recente maatregel dat inkomende stukken van derden niet langer openbaar zijn, draaien we terug. Wie het parlement benadert, benadert een openbaar orgaan – ook lobbyisten. Aan de Oekaze Kok komt een einde. Ambtenaren kunnen door het parlement weer worden gehoord over feitelijk informatie. Uitzonderingen op deze regel moeten per geval worden gemotiveerd.